

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГІТАРНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто тенденції розвитку гітарного мистецтва ХХ ст. Окреслено зростання інтересу до гітари в академічній музиці, в тому числі й у композиторів авангардного спрямування. Визначено, що в сучасних творах зростають вимоги до виконавців, потребуючи не лише технічної вправності, але й вміння створювати інтерпретацію, яка б розкривала усі сенси, які закладені композитором. Зазначено практику синтезу здобутків академічної та естрадної музичної культури. Ця тенденція, як і поєднання класичної гітари з фольклором, видається перспективним напрямом для вітчизняної композиторської практики. Вказується, що однією з тенденцій української академічної школи є написання творів для гітари соло.

Ключові слова: гітара, тенденція, академічна музика, авангард, репертуар, твір, інтерпретація.

Svitlana GRYNENKO,
Postgraduate Student
of National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
(Kyiv, Ukraine)

MODERN WORLD TRENDS OF DEVELOPMENT OF GUITAR ART AND THEIR IMPACT ON THE FORMATION OF THE UKRAINIAN PERFORMING SCHOOL

Guitar art is one of the leading areas of modern performing activities. Growing interest in the instrument, which is available both among professionals and amateurs, predetermines the steady development of the practice of playing the guitar. The monitoring of the actual trends related to the performance on the classical guitar is a task whose solution will contribute to the formation of ideas about possible perspectives of development of the national professional skill level of the game on this instrument.

The aim of the article is to analyze the contemporary world trends in the development of guitar art and outline their influence on the formation of a Ukrainian performing school.

Contemporary guitar was acquired only in the XIX century. Though different masters (Francisco Tarrega and Antonio Torres Gurado) have made efforts for this, however, the most important thing in adopting the new instrument design was the performers such as Andrés Segovia and Emilio Pujol. After all, in addition to the creation and modification of the instrument, its use is necessary, which at the practical level will prove its technical perfection and wide possibilities of its performance potential.

Actually, the very innovations that were made in the XIX century influenced the modern use of the instrument. Since then, you can begin counting out, outlining those trends that have influenced the art of the present. An important feature is that the guitar becomes an instrument for which not only the Argentine and Latin American composers of the 20th century wrote works, but also the leading western innovators, founders of avant-garde currents in music. So many works, where ambiguous interpretations of the guitar arise, are formed by such composers as A. Schönberg, P. Hindemith, I. Stravinsky, P. Bulez. Turning to the world trends in composer practice, among the works written for guitar performances, one can note the increasing role of opuses, intended for solo performance. Moreover, these works that are of an extraordinary nature, they presuppose the presence of a technically high performance tape, serious requirements for artistic realization and large-scale plans for their interpretation. This is Benjamin Britten's "Nocturnal after John Dowland", op. 70, a rather good example of the formation of a new level of guitar repertoire of a fundamentally different genre.

To determine the high level of academic guitar art, a number of components are required: professional performance, training within the system of professional education and the presence of the original repertoire. In domestic music practice, at the moment there are not enough works designed for guitar performances. The development of the academic branch in the field of guitar performances in foreign space was carried out through synthesis with certain achievements of pop and jazz performances. In domestic practice, such interaction between academic music and variety, as well as academic music and folklore is only intended as a promising direction. A similar dialogue within the framework of creativity and performance of contemporary guitarists is such that their versatility and professional demand will be possible. It should be noted that compared to the Western European musical culture, Ukrainian composers rarely choose a guitar as an instrument that can perform complex works, including concert-solo type. This direction can be further developed, presenting great opportunities for the realization of composing ideas.

Key words: guitar, trend, academic music, avant-garde, repertoire, work, interpretation.

Постановка проблеми. Гітарне мистецтво є одним із провідних напрямів сучасної виконавської діяльності. Зростання інтересу до інструменту, яке наявне як серед професіоналів, так і аматорів, зумовлює сталий розвиток практики гри на гітарі. Моніторинг актуальних тенденцій, пов'язаних із виконанням на класичній гітарі, є завданням, вирішення якого сприятиме формуванню уявлення про можливі перспективи розвитку вітчизняного професійного майстерного рівня гри на цьому інструменті.

Аналіз досліджень. У сучасній літературі, присвяченій мистецтву гри на гітарі, протягом останніх років з'явилася низка праць українських та російських музикознавців. Ця проблематика набуває актуальності у зв'язку зі зростанням інтересу до розкриття історії становлення виконавських шкіл. Питання розвитку класичної гітари в російському просторі окреслено в дисертаційному дослідженні В. Ганєєва (Ганєєв, 2006). Шляхи становлення української інструментальної гітарної освіти змальовано в праці А. Коваленко (Коваленко, 2015) та А. Кригіна (Крыгин, 2016). Загальну характеристику гітарної музики як об'єкта сучасної музикознавчої думки здійснює Є. Мошак (Мошак, 2012). Питання гітарного сучасного виконавства розкриваються в праці О. Хорошавіної (Хорошавіна, 2009). Феноменологічний підхід до аналізу гітарного твору «Ноктюрнал» Б. Бріттена застосовує у своїй статті Т. Іванніков (Иванников, 2017). Методологічні підходи російського гітариста, викладача та музикознавця В. Ганєєва окреслюються в інтерв'ю, проведеному Л. Полікутиною (Поликутина, 2011). Попри те, що багато питань знайшли висвітлення в сучасній музикознавчій літературі, низка питань потребує систематизації та подальшого розвитку.

Мета статті полягає в аналізі сучасних світових тенденцій розвитку гітарного мистецтва та окресленні їх впливу на формування української виконавської школи.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво гри на гітарі є сферою музичного виконавства, що має не надто тривалу історію. В. Ганєєв в інтерв'ю, записаному Л. Полікутиною з приводу проведення в 2011 р. міжнародної науково-практичної конференції «Класична гітара: сучасне виконавство та викладання», говорив про рівень гітарного академічного виконавства: «Класична гітара, незважаючи на свою багату історію, – інструмент порівняно молодий, а виконавське мистецтво в цій області розвивається стрімко. XX століття дало світу величезну кількість високохудожніх

оригінальних творів і найвищого рівня виконавців-інтерпретаторів» (Поликутина, 2011).

Дійсно, якщо не враховувати попередні форми музикування на інструментах струнно-щипкової групи (лютня, віуела та інші), то виявляється, що більш сучасного вигляду гітара здобула лише в XIX ст. Хоча до цього доклали зусилля різні майстри (Франціско Таррега та Антоніо Торрес Гурадо), чи не найважливішим в утвердженні нової конструкції інструмента мали такі виконавці, як Андрес Сеговія та Еміліо Пухоль. Адже, окрім створення та модифікації інструменту, необхідне його використання, яке буде на практичному рівні доводити його технічну досконалість та широкі можливості його виконавського потенціалу.

Сучасний автор О. Хорошавіна згадувала ті творчі завдання, які ставив перед собою А. Сеговія, що безпосередньо вплинули на розвиток та утвердження високого професіоналізму гри на класичній гітарі. «Андрес Сеговія стверджував, що його життя присвячене чотирьом основним завданням: по-перше, зміні статусу гітари й відділенню її від бездумних веселощів фольклорного типу; по-друге, забезпеченню гітарного мистецтва репертуаром високої якості, оригінальними творами видатних композиторів; по-третє, донесенню краси звучання гітари до філармонічної публіки усього світу; і, по-четверте, впливу на консерваторії, академії й університети з метою включення навчання гри на гітарі в програми цих навчальних закладів на тих же правах, що й на скрипці, віолончелі, фортепіано тощо» (Хорошавіна, 2009: 65).

Власне саме ті новації, які були здійснені в XIX ст., вплинули на сучасне застосування інструмента. З цього часу і можна починати відлік, окреслюючи ті тенденції, що вплинули на мистецтво сьогодення. Важливою ознакою постає те, що гітара стає інструментом, для якого писали твори не лише аргентинські та латиноамериканські композитори XX ст., а й провідні західні новатори, фундатори авангардних течій у музиці. Так, чимало творів, де виникають неоднозначні інтерпретації гітари, формуються у таких композиторів, як А. Шенберг, П. Хіндеміт, І. Стравінський, П. Булез. «В сучасному академічному мистецтві гітара має дедалі помітнішу роль, продовжуючи свій розвиток і як супровідний, і як сольний інструмент» (Хорошавіна, 2009: 66).

Якщо звернутись до світових тенденцій, наявних у композиторській практиці, то серед творів, які пишуться для гітарного виконавства, можна виокремити зростаючу роль опусів, призначених для сольного виконання. Причому це твори, які

мають екстраординарний характер, вони передбачають наявність технічно високої виконавської планки, серйозні вимоги до художнього втілення та масштабні плани їх інтерпретування. Так, доволі гарним прикладом формування нового рівня гітарного репертуару принципово іншого гатунку виступає «Ноктюрнал» («Nocturnal after John Dowland, op. 70») Бенджаміна Бріттена. Цей варіаційний цикл, був присвячений гітаристу Дж. Бріму. Він нараховує вісім варіацій та заключну тему. На відміну від інших творів для гітари, написаних у цей період іншими композиторами, він має більший рівень складності, виступаючи своєрідним випробуванням для виконавців. Досить важливим для розуміння твору та особливостей його виконання виступає відсилання до «Come, heavy sleep» Д. Доуланда, призначеного для виконання на лютні. Про це зазначає у своєму дослідженні Т. Іванніков. «Епіцентром генеральної авторської інтенції Б. Бріттена служить текст одного зі старовинних пісенних зразків англійської лютневої музики – «Come, heavy sleep» (1597) Д. Доуланда. Творчості свого давнього попередника Д. Доуланда Бріттен присвятив два твори варіаційної форми: Варіації «Lachrymae» (Reflections on a song of Dowland) для альту і фортепіано op. 48 (1950) і гітарний «Ноктюрнал» (Іванніков, 2017: 118). Варто наголосити на тому, що Бріттен, як і деякі інші композитори ХХ ст., звертається до музики попередніх століть, відшукуючи в ній джерело для натхнення, можливість синтезувати здобутки минулого та сьогодення. Окрім того, що можна відшукати безпосередній зв'язок із твором Доуланда, відбувається своєрідний діалог епох та смислів, що характерне для полістилістики, неокласицизму та деяких інших напрямів ХХ ст. Значення цього твору важко переоцінити, адже він встановлює принципово новий рівень гітарного репертуару. Його виконання передбачає навички розкриття глибинних задумів, закладених у творі. «До цього дня «Ноктюрнал» вважається одним із найбільш значних художніх зразків англійської гітарної музики ХХ ст. Тому будь-який гітарист-віртуоз, відкриваючи текст твору, має враховувати величезний історичний «шлейф» і смислові глибини «згорнутих» у ньому ідей. Тоді виконання варіаційного циклу, поряд із безумовними технічними завданнями, висуне ще більш масштабні – смислові, інтенціональні, феноменологічні» (Іванніков, 2017: 127).

Варто зазначити, що особливості формування української виконавської школи гри на гітарі були безпосередньо пов'язані з тими тенденціями, які були наявні в західноєвропейському просторі. При-

чому доволі цікавим є те, що в Росії становлення закладів освіти, де були б наявними класи гітарного мистецтва, зустрічались рідше, ніж в Україні. Причини цього явища пояснюються таким чином. Через певну упередженість стосовно шестиструнної гітари А. Рубінштейна, клас гри на ній не був відкритим у Петербурзькій консерваторії. Згодом їх буде менше, порівняно з класами гри на фортепіано, скрипці, віолончелі, духових інструментах, й у інших закладах освіти. «Можливою причиною відсутності класу гітари в центрі країни (Москві) було те, що московська професура, яка належить до світової еліти фортепіанного, скрипкового, віолончельного мистецтва, ревно і зверхньо дивилася на гітарне мистецтво (незважаючи на досить позитивні відгуки про гру А. Сеговії під час його гастролей у Москві, Ленінграді та Харкові)» (Крыгин, 2016: 17). Проте в українській освітній системі були класи гри на гітарі. Так, їх можна віднайти в Харківській консерваторії, Львівській, починаючи з 50-х рр. ХХ ст.

Зазначимо, що для визначення високого рівня академічного гітарного мистецтва необхідна низка компонентів. Так, В. Ганєєв виокремлює такі: професійне виконавство, навчання в рамках системи професійної освіти і наявність оригінального репертуару (Ганєєв, 2006). Два з трьох складників є в українській музичній культурі – є заклади, що здійснюють підготовку фахівців, а також є солісти-гітаристи та колективи, до складу яких входять гітаристи. Проте у вітчизняній музичній практиці нині є замало творів, призначених для гітарного виконавства. Крім того, при підготовці професійних гітаристів необхідне також створення можливостей відроджувати той статус класичної гітари, який був наявний у музичній культурі минулого. Разом із тим відкриваються й інші перспективи розвитку гітарного мистецтва, які полягають у взаємодії зі сферою неакадемічної музичної культури. «Саме ця область гітарного мистецтва відкриває нові горизонти виконавської майстерності, «прогнозуючи» можливі варіанти «звукового образу» інструмента. Спираючись на історичний досвід освоєння виразних і технічних можливостей гітари, сучасна джазова і рок-культура висуває власні виконавські принципи, розширюючи тим самим уявлення про гітару (Мошак, 2012: 265).

Зазначимо, що розвиток академічної галузі у сфері гітарного виконавства у зарубіжному просторі здійснювався шляхом синтезу з певними здобутками естрадного та джазового виконавства. «Розвиток інструментальної (гітарної) галузі у синкретичних формах заклав основу для форму-

вання унікального музичного напрямку, в якому спостерігаємо діалогічність із класичними музичними традиціями (творчість джазових музикантів, виконавська майстерність яких формувалась під впливом академічних тенденцій) і діалог із джазом (творчість представників академічної гітарної школи, виконавський стиль яких здобув джазових характеристик)» (Коваленко, 2015: 257). Разом із тим у вітчизняній практиці подібна взаємодія між академічною музикою та естрадною, а також академічною музикою та фольклором лише намічається як перспективний напрям. Такий діалог у рамках творчо-виконавської діяльності сучасних гітаристів уможливить їх універсальність та професійну затребуваність. Зазначимо, що порівняно із західноєвропейською музичною культурою, українські композитори доволі рідко обирають гітару як інструмент, що може виконувати складні твори, в тому числі й концертно-сольного типу. Цей напрям може бути розвинений у подальшому,

представляючи великі можливості для втілення композиторських задумів.

Висновки. Однією з провідних тенденцій сучасного гітарного виконавства є написання творів, які вимагають принципово іншого рівня осмислення художнього образу. Композитори, які обирають цей інструмент, особливо гітару соло, створюють умови для прояву високої технічної досконалості виконавця, яка буде поєднуватися з вмінням розкривати глибинні задуми, закладені в творі. Інтерес із боку представників авангардного напрямку в академічній музиці до гітари наявний у західноєвропейському просторі. В сучасній українській композиторській практиці подібна тенденція є нині мало представлена та такою, що може бути перспективною. Іншим аспектом становлення гітарного виконавства в умовах сьогодення є взаємодія сфер академічної, естрадної та фольклорної, запозичення елементів з яких видається таким, що відповідає вимогам універсалізації музикантів-практиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганєєв В. Классическая гитара в России: к проблеме академического статуса: автореф. дис. ... канд. искусств. Саратов, 2006. 23 с.
2. Иванников Т. П. Феноменологический подход к анализу гитарной музыки XX века: «Ноктюрнал» Б. Бриттена. Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теорії і практики. Когнітивне музикознавство: зб. наук. статей ХНУМ ім. І. П. Котляревського. Харків: ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 2017. Вип. 46. С. 111–130.
3. Коваленко А.С. Историко-культурологичний аналіз розвитку інструментальної (гітарної) освіти в Україні у сучасному науково-педагогічному дискурсі. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. Випуск 12. Ч. 2. С. 248–258.
4. Крыгин А.И. Пути становления украинского академического гитарного искусства. Наука. Искусство. Культура. Белгород: БГИИК, Выпуск 3 (11). 2016. С. 12–20.
5. Мошак Е. Гитарная музыка как объект современного музыкознания. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. ст. Харк. нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. Харків: Вид-во С. А. М., 2012. Вип. 34. С. 259–268.
6. Поликутина Л. V международная научная конференция по классической гитаре: интервью с Виталием Ганєєвым, 2011. URL: <http://guitarmag.net/tambov-conference/>.
7. Хорошавина О. Актуальні питання сучасного академічного гітарного виконавства. Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. 2009. Вип. 82. С. 61–68.

REFERENCES

1. Ganeev V. Klassicheskaya gitara v Rossii: k probleme akademicheskogo statusa: avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. iskusstvovedeniya: 17.00.02 [Classical guitar in Russia: to the problem of academic status: author's abstract.]. Saratov, 2006. 23 p. [in Russian]
2. Ivannikov T. P. Fenomenologicheskii podhod k analizu gitarnoy muzyki XX veka: «Nocturnal» B. Brittena [Phenomenological approach to the analysis of 20th-century guitar music: «Nocturnal» by B. Britten]. Problems of the interaction of art, pedagogy and theory and practice. Cognitive Musicology. Kharkiv: KNUM them. I. P. Kotlyarevsky, 2017. Issue 46, pp. 111–130 [in Russian]
3. Kovalenko A.S. Istory'ko-kul'turologichny'j analiz rozvy'tku instrumental'noyi (gitarnoyi) osvity' v Ukrayini u suchasnomu naukovu-pedagogichnomu dy'skursi [Historical and cultural analysis of the development of instrumental (guitar) education in Ukraine in the modern scientific and pedagogical discourse]. Problems of preparing a modern teacher: a collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna. Uman: FOP Zhovtyy O. O., 2015. Issue 12. Part. 2. Pp. 248–258 [in Ukrainian]
4. Kryigin A. I. Puti stanovleniya ukrainskogo akademicheskogo gitarnogo iskusstva [Ways of formation of the Ukrainian academic guitar art]. The science. Art. Culture, Issue 3 (11), 2016. Pp. 12–20 [in Russian]
5. Moshak E. Gitarnaya muzyka kak ob'ekt sovremennoyu muzykoznaniiya [Guitar music as an object of modern musicology]. Problems of the interaction of art, pedagogy and the theory and practice of education. Kharkiv: S. A. M., 2012. Vip. 34. Pp. 259–268 [in Russian]
6. Polikutina L. V mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya po klassicheskoy gitare: intervyyu s Vitaliem Ganeevym, 2011. URL: <http://guitarmag.net/tambov-conference/> [in Russian]
7. Horoshavina O. Aktual'ni py'tannya suchasnogo akademichnogo gitarnogo vy'konavstva [Topical Issues of Modern Academic Guitar Performances]. Scientific Bulletin of the NMAU named after P. I. Tchaikovsky, Kyiv, 2009. Pp. 61–68. [in Ukrainian]